

La identitat catalana en el món digital. El cas de la comunitat d'Ubuntu en català

*Catalan identity in the digital world. The case
of the Catalan Ubuntu community*

Katia GORRIZ ORIA

Data de recepció: 21 de març de 2015

Data d'acceptació: 12 de maig de 2015

RESUM

Aquest article explora la relació entre la llengua catalana i les ideologies i identitats en el si de la societat xarxa. Per *ideologia* s'entén la representació de les relacions socials i lingüístiques juntament amb els interessos que les acompanyen; per *identitat*, un procés relacional que defineix què sóc en relació amb els altres. La sociolingüística vincula estretament aquests conceptes amb la llengua. En un entramat social en què la presència d'Internet és cada cop més aclaparadora i multifocal, es vol esbrinar si aquest lligam roman intacte o es transforma. L'anàlisi es realitza a partir de l'estudi de la comunitat catalanoparlant d'Ubuntu, que resulta rellevant per la seva magnitud i pel substrat ideològic que la impregna. Mitjançant entrevistes s'han extret dades relatives a la manera com els participants es comuniquen i interactuen, així com les seves opinions i motivacions, informació que s'ha processat qualitativament. L'objectiu és demostrar que el vincle entre la llengua i els conceptes d'*ideologia* i *identitat* es construeix de manera diferent en l'espai físic i en el digital perquè ambdós responen a condicions de comunicació i participació diferents. No sols acceptar aquesta diferenciació, sinó també comprendre-la, és, al cap i a la fi, el repte que la societat xarxa, en la qual ens trobem plenament inserits, ens planteja diàriament.

PARAULES CLAU: català, comunitat en línia, ideologia, identitat, Internet.

ABSTRACT

This paper explores the relationship between the Catalan language and ideologies and identities in the network society. Ideology is understood as a representation of social and linguistic relations along with the interests that accompany them. We understand identity as a relational process that defines what one is in relation to others. Sociolinguistics closely link these concepts with language. In a social context in which the presence of the Internet is increasingly important and multifocal, we aim to establish whether this bond remains intact or is transformed. The analysis is based on the study of the Catalan-speaking Ubuntu community, which is remarkable for its size and the ideological substratum that pervades it. Through interview data, we explore how the participants interact and communicate as well as their opinions and motivations, and this information has been qualitatively processed. The aim is to demonstrate

that the link between language and the concepts of ideology and identity is constructed differently in the physical and the digital spaces because they both respond to different conditions of communication and participation. Not only accepting this distinction but also understanding it is, after all, the challenge that the network society, a society in which we are fully positioned, poses us daily.

KEYWORDS: Catalan, online community, ideology, identity, Internet.

1. INTRODUCCIÓ

Castells alludeix a la vocació transformadora d'Internet: «Internet es el corazón de un nuevo paradigma sociotécnico que constituye en realidad la base material de nuestras vidas y de nuestras formas de relación, de trabajo y de comunicación» (2001: 13). La interconnexió entre el món digital i el no digital pròpia de l'entramat social actual ha trasbalsat inexorablement el camp de la sociolingüística. Estimular i difondre vies de reflexió alternatives als patrons sociolingüístics tradicionals que permetin readaptar el discurs a la realitat present esdevé, doncs, una necessitat, si es pretén que els estudis sociolingüístics esdevinguin un reflex d'allò que es viu, i no es quedin endarrerits o arraconats respecte a altres àrees de coneixement com ara l'antropologia i la sociologia, que sí que analitzen de forma més decidida els canvis socials que ha generat la Xarxa.

En el cas del català, les divergències que experimenta la llengua en l'entorn físic i en el digital són evidents. Mentre en el primer, la llengua es veu sotmesa a diversos entrebancs producte, entre altres motius, de la política lingüística aplicada en cadascun dels territoris que conformen el domini lingüístic; en el segon, la presència és, en general, òptima, en relació amb els seus aproximadament deu milions de parlants (vegeu Soler, 2012). Entre altres coses, la comunitat de parla catalana fou la primera a aconseguir un domini d'Internet de nivell superior destinat a una comunitat cultural i lingüística a través d'un moviment que començà a gestar-se a Catalunya a finals de la dècada dels noranta i que desembocà en l'Associació puntCAT.

En aquest estudi, el concepte complex i multidisciplinari d'*ideologia* s'erigeix com a eix vertebrador i vincula estretament les nocions de *llengua*, *identitat* i *programari lliure*. Els treballs de Woolard (2005, 2008 i 2012) sobre les ideologies de la llengua, referent a escala mundial, fan referència a l'existència de dues ideologies, l'anonimat i l'autenticitat, que regeixen l'autoritat lingüística als països occidentals i impregnen de manera ambivalent la nostra recerca. Castells i Tubella (dir., 2002), Cardús (2006), Fernández (2008), Bernal (2011) i Pujolar, Fernández i Subirana (2011) fan aportacions significatives a la conceptualització de les identitats més enllà de la seva relació intrínseca amb les llengües i el territori; i Stallman (2004) alludeix a les quatre llibertats que caracteritzen el programari lliure, les quals afavoreixen l'obertura i la diversitat lingüístiques, principis que, fonamentalment, resulten beneficiosos per a les llengües minoritàries, entre les quals es troba el català.

2. METODOLOGIA APLICADA

Amb la idea d'aprofundir en l'ambivalència realitat/virtualitat, que ja fou enunciada per Bauman en la dècada dels noranta del segle passat (Bauman, 1990), s'ha seleccionat una comunitat virtual com a univers d'estudi. Rosales (2010) fa referència a l'hora de definir aquestes comunitats als interessos que comparteixen les persones en el moment d'agrupar-se i remarca que la interrelació que s'estableix entre els membres que en formen part desenvolupa un sentiment d'identitat, pertinença i lleialtat a causa del valor o de les satisfaccions que obtenen. D'entre les nombroses comunitats virtuals que existeixen a Internet, s'ha optat per la comunitat catalanoparlant d'Ubuntu per la seva rellevància i exemplaritat: es tracta d'una comunitat gran que integra gairebé un miler de membres, és fàcilment accessible i versa sobre programari lliure, sistema que, com s'ha indicat prèviament, promou la pluralitat de llengües a la Xarxa.

El corpus s'ha construït a partir de la realització de sis entrevistes de caràcter semi-estructurat a membres de la comunitat via telemàtica mitjançant Skype. Les entrevistes s'han realitzat i transcrit des del 24 de novembre fins al 14 de desembre de 2014. La selecció dels entrevistats ha perseguit reflectir la diversitat existent dins el conjunt d'*ubuntaires* de parla catalana que integren la comunitat, raó per la qual s'ha optat per entrevistar perfils d'índole diversa amb l'objectiu d'incloure el màxim nombre possible de punts de vista. Prèviament a la realització de les entrevistes, s'ha dissenyat un guió que inclou una fitxa d'informació personal i una bateria de preguntes amb què s'han pretès cobrir tots els eixos temàtics que s'han considerat pertinents: s'ha indagat quines han estat les motivacions dels membres en el moment d'integrar-se en la comunitat virtual i la manera com es presenten i participen; s'han formulat interrogants relatius als usos i les percepcions lingüístiques tant en el món físic com en el digital, i s'han abordat qüestions relacionades amb les opinions i les valoracions dels participants, les quals han versat sobre un espectre temàtic més ampli. A partir de les entrevistes s'han extret dos tipus de dades principalment: dades relatives a la manera com els participants es comuniquen i interactuen en el si del grup, i dades relatives a les opinions i motivacions dels participants de la comunitat. La informació obtinguda s'ha processat qualitativament amb la idea d'accedir a les pràctiques i representacions de la realitat en la forma en què les viuen els subjectes implicats en el procés social que s'estudia. En la taula 1 s'identifica cadascun dels entrevistats (E) a través de la seqüència numèrica 1-6, que indica l'ordre de realització de les entrevistes.

TAULA 1
Paràmetres descriptius dels entrevistats

	<i>Edat</i>	<i>Sexe</i>	<i>Professió</i>	<i>Nivell educatiu</i>	<i>Llengües</i>	<i>Lloc de residència</i>	<i>Grau i tipus de participació</i>
<i>E1</i>	35	H	Professor de secundària	Superior	Català, castellà, anglès	Almassora (Castelló)	Membre de nova incorporació
<i>E2</i>	36	H	Enginyer informàtic	Superior	Català, castellà, anglès	Cocentaina (Alacant)	Traductor que ha abandonat la comunitat
<i>E3</i>	61	D	Assessora d'aprenentatge electrònic	Superior	Català, castellà, anglès, francès, italià	Barcelona	Membre actiu i polifacètic des de 2005
<i>E4</i>	46	H	Tècnic de laboratori	Cicle formatiu de grau superior	Català, castellà, anglès, francès	Barcelona	Fundador de la comunitat
<i>E5</i>	54	H	Jubilat	Bàsic	Català, castellà	Caldes de Montbui (Barcelona)	Responsable de comunicació a Catalunya
<i>E6</i>	36	D	<i>Scrum Master - Agile Business Analyst</i>	Superior	Català, castellà, anglès, francès, alemany, holandès italià, àrab	Londres	Membre amb escassa participació

3. ANÀLISI DELS RESULTATS OBTINGUTS

Els membres que integren la comunitat d'Ubuntu en català no s'adscriuen a cap categoria homogènia sinó que la comunitat té caràcter plural, tal com manifesten els mateixos integrants. La totalitat dels entrevistats ho exemplifica atès que difereixen en edat, la forquilla va dels 35 als 61 anys; sexe, presència d'homes i dones però amb una majoria dels primers; nivell educatiu, d'estudis bàsics a carrera universitària i màster; professió, des d'ocupacions relacionades amb l'àmbit tecnològic fins a jubilats; lloc de residència, de residents en localitats ubicades al País Valencià i Catalunya a l'estranger; coneixement de llengües, de bilingües català-castellà a clarament plurilingües; grau de participació, des de membres actius que coordinen, tradueixen, imparteixen cursos de formació i difonen les novetats fins a persones que participen puntualment en fò-

rums i en les jornades d'instal·lació que es realitzen dues vegades a l'any. Cal fer ressaltar que entre els membres que conformen el nucli més actiu de la comunitat es manifesta, però, una tendència comuna: haver participat prèviament en altres comunitats virtuals, tant de temàtica semblant com diversa, i seguir compaginant a hores d'ara l'activitat que realitzen com a ubuntaires catalanoparlants representatius amb altres projectes a la Xarxa.

3.1. *Formes de participació*

Més enllà de l'afició compartida per manipular programari i maquinari, en funció dels interessos, la predisposició, la disponibilitat de temps, la formació i les aptituds de cadascú, els integrants del grup catalanoparlant d'Ubuntu participen de manera desigual en el si de la comunitat. Una part dels membres participa de manera més superficial i esporàdica i una altra s'implica activament en les tasques de traducció, difusió o organització de la comunitat. Pel que fa a les persones que s'adscriuen a la primera classificació, es tracta majoritàriament de membres que assisteixen a les festes d'instal·lació, empesos per una barreja de curiositat i ganes d'experimentar amb el programari lliure. Aquests empenen ocasionalment els fòrums d'Ubuntu, i en la seva cerca de respostes a qüestions tècniques, només els consulten o bé també hi escriuen.

La segona categoria la integren persones que han adoptat un rol més actiu en el si de la comunitat d'ubuntaires en llengua catalana, des de la seva creació o bé posteriorment. Hi ha membres que s'han especialitzat en una activitat concreta, com exemplifica el cas de l'E2, que ha col·laborat amb el grup de traductors per les grans expectatives que li havia generat el projecte. Com a traductor apostava pel manteniment i l'expansió a la Xarxa d'un model de llengua estàndard escassament fragmentat, que neutralitzés el debilitament i la pèrdua de legitimitat que representaria per al català la manca d'unitat lingüística. Aconseguir-ho depenia fonamentalment de l'operativitat i eficiència del factor humà encarregat de tirar endavant el projecte. En paraules de l'E2:

com Ubuntu va ser un projecte que era el primer projecte que semblava seriós i amb possibilitats de tindre èxit d'entrar Debian com a base i crear un producte comercial orientat a les masses em va semblar interessant i vaig pensar que era important començar la comunitat d'usuaris i traductors d'Ubuntu al català d'una manera lo més organitzada i controlada possible per evitar que les traduccions foren de baixa qualitat.

Contràriament, hi ha altres persones que han optat per adaptar-se a les diferents necessitats que s'han anat generant progressivament en la comunitat, fent mostra d'un perfil més polivalent que els ha aportat una visió més global del projecte. El testimoni de l'E3 fa al·lusió al treball de tipus relacional que desenvolupa en el si del grup, basat fonamentalment en la interacció interpersonal, i caracteritzat, en general, per un alt component comunicatiu. L'E3 ho explica:

jo he participat molt temps donant suport al fòrum, he participat molt temps també a les festes, fem dues festes anuals d'instal·lació de l'Ubuntu i no sé, lo que es faci, lo que aparegui, estic a la llista de l'equip que porta la comunitat i és una llista de correu que fan reunions pel xat dos cops al mes.

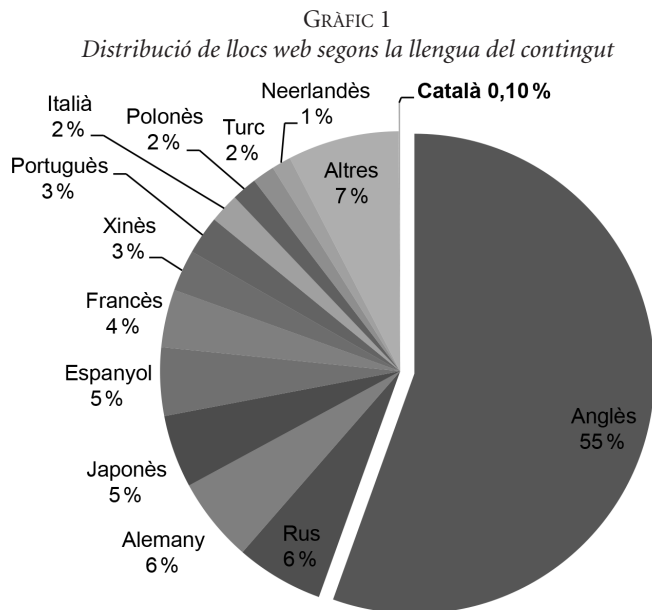
3.2. *El paper de la llengua catalana*

La llengua catalana actua com a element primordial de cohesió del grup, aspecte que reemplaça la visió enfrontadora del català com a barrera i element de discòrdia que ha imperat en alguns contextos, per una concepció conciliadora de la llengua com a recurs de socialització i d'implicació en el projecte. El català uneix, doncs, els participants de la comunitat perquè esdevé sinònim de llibertat i obertura, principis que, alhora, caracteritzen el programari lliure. Els entrevistats s'identifiquen, d'aquesta manera, amb el model democràtic que perfila el programari lliure i coincideixen a remarcar que les possibilitats de modificació i de distribució que proporciona els permeten, a hores d'ara, accedir al programari en català amb relativa facilitat i sense haver d'esperar a les concessions que el programari propietari pren en cada cas, lligades principalment a la rendibilitat econòmica i, rarament, a la sensibilitat lingüística i cultural, com indica l'E3: «per aconseguir fer la traducció al català la Generalitat va haver de pagar a Microsoft». És per això mateix que una de les vies d'accés a la Xarxa de què disposen les llengües minoritàries és el programari lliure. És indispensable potenciar-lo si es té en compte que és imprescindible ser present a la Xarxa si s'aspira a tenir una certa representativitat com a entitat lingüística i cultural autònoma. En paraules de l'E5: «el programari lliure és una garantia d'estar al segle XXI, d'estar a les TIC, que d'una altra manera no pot ser perquè avui una empresa decideix traduir un programa i demà passat pot decidir no continuar traduint-lo».

Les persones entrevistades assenyalen que, en aquest sentit, el programari lliure contribueix a la creació d'espais en català a la Xarxa, aspecte que incideix positivament en la salut i vitalitat de la llengua en el món digital. L'ampliació del ventall lingüístic que fomenta el programari lliure actua com un instrument d'inclusió i, fins a cert punt, de sensibilització envers les minories, perquè pretén frenar que la gent quedi exclosa de la Xarxa per qüestions lingüístiques. Tal com comenta l'E2: «si no hi ha espais per a que la gent se pugui expressar amb la llengua materna, que potser és l'única llengua que domina, aleshores estàs exclouent a un grup molt nombrós de gent». El valor inclusiu fa més factible que qualsevol usuari d'Internet pugui accedir a espais de comunicació en la llengua que desitgi o assoleixi un major grau de competència. Es treballa perquè no només les llengües majoritàries com ara l'espanyol i el xinès, i més concretament l'anglès, pel seu estatus de llengua internacional i franca, estiguin representades a la Xarxa.

També convé subratllar que la dicotomia català-castellà esdevé secundària a Internet i queda relegada, d'alguna manera, a diversos àmbits d'ús de la vida diària. El castellà esdevé una eina de comunicació més pròpia de l'activitat que es desenvolupa

en la vida quotidiana, tal com il·lustra el testimoni de l'E2 en el moment de referir-se a les llengües que fa servir de manera habitual: «el valencià normalment i amb part de la família el castellà». Contràriament, la dicotomia català-anglès guanya centralitat a Internet, circumstància que reformula el concepte de *llengua majoritària*, atès que llengües com el castellà, considerades majoritàries en el món físic, es veuen també obligades a lluitar per conquerir parcel·les de representativitat en el món digital, davant de la presència aclaparadora de l'anglès, tal com il·lustren les dades de «Usage of content languages for websites» (2015) reflectides en el gràfic 1.

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de W³Techs.

3.3. Les ideologies de la llengua

L'actitud estimuladora de la diversitat lingüística que sembla intrínseca al programari lliure esdevé matisable, però, si es repassa el procés de formació de la comunitat d'Ubuntu en català. El fundador i dues de les persones que han col·laborat en la posada en marxa del projecte des dels estadis inicials, l'any 2005, deixen constància que el macroprojecte Ubuntu havia dissenyat la creació de grups locals o *Local Community* (LoCo) sota l'influx del binomi *una llengua, un estat* perquè impulsava i autoritzava només la formació de comunitats locals de caràcter estatal. L'E4 ho comenta: «estava tot muntat per a fer-ho per estats, llavors els grups locals serien estatals i ja està, i com ja sabem com funcionen aquestes coses per aquí, vam decidir muntar la nostra a nivell de llengua». El fet d'autoritzar només grups lligats als estats era un criteri restrictiu i

excloent que respon a la reproducció en el món digital de les ideologies de la llengua que regeixen l'autoritat lingüística sota una lògica clarament territorial/estatal.

La insinuació de l'E4 «ja sabem com funcionen aquestes coses per aquí», que fa referència a la forma en què en contextos socials i polítics espanyols s'exclou el català, orienta el discurs vers la ideologia de l'autenticitat, vinculada estretament amb les llengües minoritàries, atès que fa al·lusió implícitament a la voluntat dels integrants d'organitzar-se i lluitar per la formació d'una comunitat en català que reivindiqui l'etiqueta *llengua pròpia*. Els responsables del projecte reclamaven el dret de constituir una comunitat en català i d'idiosincràsia catalana, en la línia d'allò que recalca l'E4 quan menciona «sempre hem deixat molt clar el que som», és a dir, parlants de llengua catalana. Els membres en són ben conscients, com il·lustra el testimoni dels entrevistats, que es declaren catalanoparlants i solen emprar la llengua activament, tant a Internet com en diversos àmbits d'ús de la vida real. En paraules de l'E1: «la meua llengua materna, que sempre s'ha parlat a casa, és el valencià. Llavors, és lo primer que em surt». La convicció a què al·ludeixen els distanciava de l'Estat espanyol i els situava com a representants d'un conjunt de territoris sense Estat que treballava per conquerir parcel·les de representativitat en llengua catalana a la Xarxa. L'E2 ho considera comprensible i legítim: «si tu en la teua vida diària utilitzes principalment el català, és normal que busques una comunitat en català, més que la comunitat d'usuaris espanyols, per exemple».

El fet de voler fer del català la seva senya d'identitat esdevingué problemàtic en un entramat en què l'ideari del macroprojecte Ubuntu, Ubuntu.com en paraules d'una de les persones entrevistades, s'havia impregnat de la ideologia de l'anonimat, la qual legitima la supremacia i l'hegemonia de les llengües dominants, generalment connectades amb els nuclis de poder. La intenció d'Ubuntu.com d'autoritzar només la creació de grups locals estatals equivalia a obviar la veritable diversitat cultural i lingüística del planeta i a privilegiar unes llengües sobre altres, concretament, llengües que comptaven amb el suport de l'aparell de l'Estat. Segons comenten alguns dels entrevistats, el territori era la base de totes les comunitats d'Ubuntu, però la intenció de l'equip local de parla catalana consistia a eixamplar la significació del concepte i no convertir-lo en sinònim d'Estat.

Així doncs, en aquest marc de confrontació ideològica, els responsables del projecte català perseguiren amb determinació la legitimitat com a grup autònom. El procés fou llarg i complex perquè en un primer moment no els concediren llistes de correu i hagueren de cercar l'ajut de la Universitat de Barcelona per a muntar els servidors. Els responsables del macroprojecte Ubuntu es mostraven confosos davant dels protocols d'actuació de la comunitat catalana, i progressivament s'interessaren per comprendre millor les seves reivindicacions. L'E5 comenta que a la pregunta d'Ubuntu.com «a Espanya ja hi ha una comunitat d'Ubuntu, vosaltres per quina raó voleu crear-ne una altra?», les respostes d'Ubuntu.cat van ser: «és que no volem una comunitat que estigui limitada a un territori espanyol, volem una comunitat que abarqui tots els espais on la llengua catalana és habitual. I amb això estem parlant d'Andorra, estem parlant de França i, fins i tot, d'Itàlia». L'E3 afegeix: «la nostra és per la comunitat de gent de

parla catalana, que al final per proximitat i per falta de recursos es redueix més al Principat i al País Valencià». Els representants de l'equip catalanoparlant reclamaven, llavors, la constitució d'una comunitat que representés els diferents àmbits territorials que compartien, d'una manera o altra, la llengua catalana; es trobessin en un Estat propi, com és el cas d'Andorra, o vinculats administrativament a altres estats com ara Espanya, França i Itàlia.

3.4. *Primera comunitat cultural*

La constància i la feina ben feta fou l'aval que, finalment, els concedí el reconeixement a escala mundial com a primera comunitat cultural. Els entrevistats no oculten la satisfacció d'haver arribat a superar el fet de no tenir un Estat propi i haver contribuït a la visibilitat del català en el món digital. Les veus de l'E5 i l'E3 respectivament ho exemplifiquen: «un cop conseguit el reconeixement internacional de la comunitat amb aquestes característiques tan particulars, això s'ha convertit en la base de la comunitat», és a dir, «l'essència de la nostra comunitat és la llengua catalana». Però a pesar de l'èxit obtingut, la necessitat de reafirmació que experimenten, en el moment de voler demostrar que mereixen el reconeixement que han assolit i, potser, fins i tot, el temor de perdre'l després d'haver salvat nombrosos obstacles, denota una certa vulnerabilitat per part de la comunitat pel fet de no tenir un Estat propi. Aquesta circumstància fa que assumeixin un esforç compensatori continuat com a única via de legitimació, mitjançant el desenvolupament d'un treball molt seriós i professional en el si de la comunitat. L'organització s'esforça, doncs, per mantenir-se activa i aportar bons resultats dins la comunitat global. L'E5 fa referència al prestigi aconseguit pels ubuntaires catalanoparlants:

el reconeixement és tal, que fins i tot ara que estem a punt de presentar a nivell mundial mòbils amb Ubuntu, estem convidats ja a la presentació que es farà a Londres com a representants de la comunitat i una mica com a valoració de membres molt actius.

L'oficialitat com a comunitat cultural fou possible gràcies al fet que a Internet la dimensió espacial divergeix en relació amb el món físic. El criteri de territorialitat manté la seva rellevància, però els paràmetres de negociació al voltant de la definició de *territori* es transformen. La fragmentació de l'espai, en forma de països o de regions, que sol produir-se en el món real com a conseqüència d'accidents geogràfics i, fonamentalment, d'interessos polítics no hauria de tenir cabuda en el món digital, on l'espai pren forma d'una altra manera. L'E2 ho emfatitza en el moment de dir: «Internet no té fronteres, ni continents, sinó que apropa, apropa molt». La Xarxa reformula el concepte de *distància* i permet la convivència de múltiples territorialitats, tal com exemplifica l'anècdota de l'E3:

em volia instal·lar el Gnome 2 que acabava de sortir però clar era cosa així un poc durilla de fer i vaig contactar amb la comunitat de dones de Gnome i aquestes em van ajudar molt i vaig estar participant als fòrums, que eren alemanyes, però treballaven en anglès.

La successió de pàgines web que conformen el «territori» a la Xarxa respon a la seva pròpia lògica, encara que el relat dels entrevistats al voltant de les dificultats per a legitimar una comunitat lligada a una llengua sense Estat il·lustra, contràriament, la lògica territorial que impregna el mitjà. Els pressupòsits ideològics nascuts per al món físic es traslladen, de vegades, a l'espai desterritorialitzat d'Internet, i, en el seu intent d'apropriar-se d'un entorn que funciona de forma distinta, creen, en certa manera, un espai híbrid que fusiona allò en línia i fora de línia.

L'estatus de comunitat cultural comporta, a més a més, un avantatge per a la llengua catalana, no sols en relació amb l'ús, sinó també perquè la comunitat no resta afectada per les divisions polítiques existents quant a la unitat de la llengua. L'episodi que narra l'E6 sobre una de les festes que va tenir lloc al País Valencià, més concretament a la capital, es contraposa amb les nombroses confrontacions que es viuen contínuament en terres valencianes al voltant de l'oposició català-valencià. En paraules de l'E6:

la comunitat d'Ubuntu catalana gasta el català sempre. Van vindre a València, van fer una *Install Party* a València i que va estar molt bé perquè gent de València que no podia moure's van anar i la gent de Barcelona que va anar... Tot era en català, no hi havia cap conflicte ahí, ja sabies a lo que anaves. I això a mi em feia sentir molt còmoda la veritat.

3.5. *Bilingüisme català-anglès*

És remarcable que el catalanisme lingüístic que els membres de la comunitat practiquen i de què estan orgullosos es compatibilitza amb l'internacionalisme inherent als projectes d'Internet en el moment que recorren a l'anglès, aspecte que constata la importància del bilingüisme català-anglès en alguns contextos i no del monolingüisme català arreu o del bilingüisme català-castellà que predomina a gran part del territori. L'ús que fan de la llengua anglesa varia en funció dels interessos o de les necessitats, però tots coincideixen a destacar els avantatges de posseir una competència avançada en aquest idioma. De vegades, amb l'objectiu de connectar allò local i global, les trobades que tenen com a llengua vehicular el català s'anuncien al web de la comunitat amb el nom en anglès. L'E3 ho explica d'aquesta manera: «li diem *party* perquè la festa és una i són moltes globalment» i «es diu la *Install Party*, és un terme històric i tradicional». En canvi, en altres ocasions, els ubuntaires fan servir l'anglès per qüestions més aviat pragmàtiques, és a dir, prioritzen la utilitat per sobre de la lleialtat lingüística, com és el cas de l'E3 quan explica: «jo m'instal·lava i continuo instal·lant-me tot el *software* en anglès per aquesta raó: per poder tenir els missatges d'error en anglès i poder-los buscar a Internet».

El català es veu relegat en aquest context a la categoria de llengua merament afectiva i escassament pràctica, destacable principalment pel seu valor simbòlic més que funcional, mentre l'anglès s'erigeix com a llengua instrumental de gran vàlua, gràcies tant a la seva vocació globalitzadora com a la seva presència massiva a la Xarxa. A diferència d'allò que es podia imaginar, l'aparent contradicció que representa recórrer a l'anglès en el si d'una comunitat que ha fet del català un dels seus pilars fundacionals no sembla generar controvèrsia entre els participants, sinó que s'accepta amb naturalitat.

3.6. *Altres mecanismes de cohesió*

La catalanitat, tot i definir la lògica de creació de la comunitat, no és suficient per a mantenir-la unida, sinó que les persones que la integren busquen altres aspectes per connectar. Els entrevistats destaquen, per exemple, la importància d'identificar-se i conèixer-se més enllà dels espais virtuals. En general, són partidaris de construir un retrat bastant complet i fidedigne de si mateixos, tal com explica l'E3: «aquí la gent no es fa un perfil típic de Xarxa diguem basat en l'anonimat, no et poses un avatar raro i no fas veure el que no ets». Quant a l'avatar, només l'E6 n'ha triat un que fa al·lusió directament al catalanisme, com ella mateixa matisa: «lo que estic veient és el icono eixe que em vaig afagar, l'avatar, i tinc ahí una quatribarrà aixina com suggerent però que si eres de la comunitat com que està molt clar».

En connexió amb la idea d'establir vincles personals, l'E2 destaca, a més a més, la importància d'aprofundir en el tracte, de sobrepassar les qüestions relacionades amb la informàtica, per a evitar imatges distorsionades entre membres:

si només parles d'Ubuntu pel xat, a lo millor tens una idea un poc sesgada o incompleta de qui és aquesta persona. Si te fas prou amic d'aquesta persona i parles d'altres coses, d'altres interessos fora de la informàtica i tot això, a lo millor ja te fas una idea més real.

La voluntat d'identificar-se fa que alguns entrevistats optin per utilitzar el seu nom i cognom a manera d'àlies (*nick* en anglès), combinació que fan servir en altres comunitats virtuals, i mantenen des de fa anys. En paraules de l'E3, «el *nick* sempre ha sigut el mateix. Fa vint anys que el tinc», i afegeix: «és el meu *nick* a tot arreu, a totes les xarxes, a quasi totes les aplicacions que utilitzo. Aquest és el meu *nick*, que és el nom i cognoms enganxats i té la virtut que sempre està lliure». Altres entrevistats, en canvi, han canviat d'àlies amb el pas dels anys, com ara l'E2: «al principi tenia un *nick* que era obscuro i l'origen d'aquest nom és un joc *online*», o en tenen més d'un, en general, per qüestions afectives. És el cas de l'E1: «*munphi* m'ho deien a l'institut els meus amics i, bueno, entenc que se m'ha quedat. Però després a l'hora de geolocalitzar-me, com hi ha molta gent que no em coneix per *munphi*, sí que he posat el nom complet». Una de les entrevistades, per la seva banda, relaciona l'àlies amb la llengua i comenta que,

tot i considerar-se catalanoparlant i identificar-se amb la llengua catalana, s'ha mogut en cercles castellanoparlants a la Xarxa. Això ha fet que no se senti identificada amb el que va triar fa anys i que encara conserva a hores d'ara, i que el consideri, fins i tot, com si fos la representació d'una altra persona. L'E6 ho explica d'aquesta manera: «entonces és curiós perquè, en fin, al final acaba sent un poc un alter ego perquè no sóc jo, [...] però en la gent en la que me comunicava i tal parlava en castellà».

Les relacions que s'estableixen entre els membres de la comunitat es forgen directament a les jornades d'instal·lació, que se celebren regularment una o dues vegades a l'any en diferents indrets de Catalunya o el País Valencià, com comenta l'E5: «la majoria de gent primer vénen a la festa i després continuen en la Xarxa»; o bé s'enforteixen i es consoliden en aquestes jornades. En paraules de l'E2, «la gent entenc que té prou ganes de trobar-se amb els companys virtuals encara que siga... doncs per a compartir una birra o per a fer feina». Fins al moment present cal destacar que l'equip no s'ha desplaçat a les Illes Balears per celebrar cap festa perquè allí hi ha un grup de persones encarregat d'organitzar-les, i s'està treballant per fer el mateix a Andorra. Els entrevistats en conjunt, doncs, coincideixen a destacar la importància de les festes, atès que donen a conèixer la comunitat, afavoreixen l'adhesió de nous membres i esdevenen una data assenyalada en el calendari ubuntaire. El comentari de l'E6 ho exemplifica:

aprofites perquè és una manera de trobar-se gent que ja té instal·lat, és una excusa per a trobar-se, és com te diria jo, és com una data especial perquè solen coincidir en una nova versió i entones és com si el teu grup de música favorit trau un nou disco, no?

Un altre element que contribueix a cohesionar el grup és el marxandatge. Generalment, la predisposició dels membres a emprar Ubuntu i integrar-se en la comunitat sol acompanyar-se de l'ús d'elements com ara samarretes, bolígrafs o adhesius amb el logotip d'Ubuntu, els quals donen visibilitat a la comunitat i en reafirmen el sentiment de pertinença. L'E6 relaciona aquesta tendència amb el *fenomen fan*, que ha estat estudiat per Jenkins (2006), entre d'altres, per a explicar la cultura de la participació i la intel·ligència col·lectiva com una convergència de pràctiques culturals, en vista de les semblances que hi ha en el comportament de la comunitat ubuntaire en català amb altres comunitats de fans:

primer com qualsevol fan, perquè si tu gastes Ubuntu eres fan, si no tens que instal·lar només un servidor i ja està, i tu el gastes en el teu ordinador eres molt fan [...] te posaràs una samarreta i aniràs súper pagat en la samarreta pel carrer o la pegatina en l'ordinador i que sàpiguen que tu estàs gastant Ubuntu.

Així ho reafirma el testimoni de l'E1, que fa referència a l'encreuament entre la identitat Microsoft i Ubuntu i la intenció de donar publicitat a la seva adhesió al programari lliure. Ho conta d'aquesta manera:

el primer que vaig fer amb les dues enganxines va ser tapar el símbol de Microsoft del meu teclat, aquest que està al costat del control alt. Després també tinc una altra enganxina més gran d'Ubuntu al meu ordinador perquè la gent vegi, sàpigui que a mi m'agrada el programari lliure.

L'E2, per la seva banda, apel·la a les possibles dificultats que poden produir-se en el moment de descodificar el missatge que els ubuntaires pretenen transmetre a la resta de la societat, aspecte que resulta especialment rellevant perquè condiona la seva efectivitat real. Ho comenta amb aquestes paraules: «doncs la gent que es posa una samarreta d'Ubuntu li agradarà fer saber a la resta de gent que gasta Ubuntu, però cal saber interpretar el missatge perquè no tothom sap com és el logotipo d'Ubuntu o què és Ubuntu».

4. CONCLUSIONS

En el context acadèmic catalanoparlant, les investigacions que versen sobre el binomi llengua-Internet són puntuals i aïllades, però no per això s'han de negligir. El seu caràcter discontinu reforça la necessitat d'explorar de manera més profunda i continuada la relació que existeix entre el català i la Xarxa, amb el propòsit de repensar algunes de les teories sociolingüístiques que s'havien assumit i adaptar el discurs a la realitat circumdant. A través de l'estudi de la comunitat virtual d'Ubuntu en català s'ha observat que el món físic i el digital, encara que originàriament desenvolupin un llenguatge i unes regles adaptades a les especificitats pròpies de cadascun dels entorns o dels mitjans, es troben, en realitat, en interconnexió constant. Allò virtual impregna la vida real, i a l'inrevés, relació que es tradueix en el transvasament d'elements entre un espai i l'altre i tendeix, en certa manera, a la construcció d'un entorn híbrid, d'un espai mixt, que emmarca des de fa unes dècades l'activitat humana en els països desenvolupats.

En aquest marc, s'ha comprovat com el criteri territorial/estatal que ha imperat llargament en el món físic sota l'influx del binomi *una llengua, un estat* s'ha traslladat al món virtual i aparentment aterritorial d'Internet, i ha estat interpretat de manera diferent per cadascun dels col·lectius que s'han analitzat, en funció de les ideologies de la llengua. El macroprojecte Ubuntu, Ubuntu.com, ha desenvolupat una estratègia d'acceptació en el moment que ha interpretat l'estatalisme des d'un punt de vista que es nodreix de la ideologia de l'anonimat i que, en conseqüència, es vincula estretament amb els centres de poder. En lloc de fomentar l'equitat, en consonància amb l'ideari que impregna el programari lliure, ha tendit a privilegiar les llengües que compten amb el suport de l'aparell de l'Estat en emparellar grup local amb grup estatal. Contràriament, Ubuntu.cat ha bastit, a través del procés de formació de la comunitat d'ubuntaires en llengua catalana, una estratègia de resistència envers l'estatalisme. Durant aquest recorregut, en què com a representants d'una llengua sense Estat ensopeguen en el món digital amb alguns dels entrebancs que experimenten en el

món físic, s'entreu la influència de la ideologia de l'autenticitat, ideologia que traspasa les qüestions lingüístiques, i que també és aplicable, d'alguna manera, al programari lliure. El fet d'adherir-se a un programari minoritari com ara Ubuntu, assumir les concepcions ideològiques que l'acompanyen i convertir-les en una filosofia de vida és una línia que circula en paral·lel a la manera com els integrants perceben la seva llengua i cultura, i funden la comunitat sota l'influx de l'etiqueta *llengua pròpia*.

La llengua catalana, que en alguns contextos es pretén associar a la localitat o a les diferències polítiques i socials, té connotacions positives en aquest estudi. El català esdevé així el principal element de cohesió de la comunitat, símbol de llibertat i obertura, que afavoreix la socialització entre els membres i la implicació i participació en el projecte. No obstant això, el grup també recorre, d'una manera o altra, a altres factors que en reforcen la unió com ara els mecanismes d'identificació que fan servir, basats, principalment, en la construcció d'una imatge real de si mateixos, el contacte directe que s'estableix en les jornades d'instal·lació i la visibilitat que proporciona el marxandatge. En aquest sentit, la identitat catalana que practiquen i reivindiquen els membres de la comunitat ubuntaire és compatible amb el fet de formar part d'altres col·lectius, en els quals la temàtica o la llengua emprada en cada cas canvia i s'adapta, sense problemes, a les necessitats. El fet d'interessar-se pel programari lliure es compagina amb l'ús de la llengua catalana en el grup local, de l'anglès en la resta de la comunitat internacional i de l'espanyol en la vida quotidiana. Així doncs, la multiplicitat o fragmentació de la identitat que té lloc a la Xarxa, a partir de la pertinença i del trànsit continuat entre col·lectius, es viu amb naturalitat i es considera enriquidora, perquè, a diferència d'allò que propugnaven els patrons sociolingüístics clàssics, la identitat no ve donada únicament pel naixement, la llengua materna i el territori, sinó que s'adquireix progressivament al llarg de la vida gràcies, entre d'altres, a la voluntat i la participació.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BAUMAN, Z. (1990). *Thinking sociologically*. Oxford: Blackwell.
- BERNAL, A. (2011). «Postmodernización y educación. Notas para el debate de una narrativa pedagógica centrada en la identidad». *Educación XXI* [UNED], vol. 14, núm. 2, p. 285-302. Disponible en línia a: <<http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:EducacionXXI-2011-14-2-5110&dsID=Documento.pdf>> [Consulta: 21 març 2015].
- CARDÚS, S. (2006). «Les relacions asimètriques entre identitats». A: SANGINES, A. G.; VELASCO, A. (ed.). *Identitats*. Catarroja: Afers, p. 37-53.
- CASTELLS, M. (2001). «Internet y la sociedad red». Lliçó inaugural del programa de doctorat sobre la societat de la informació i el coneixement de la Universitat Oberta de Catalunya. Disponible en línia a: <<http://www.uoc.edu/web/cat/articles/castells/castellsmain1.html>> [Consulta: 21 març 2015].
- CASTELLS, M.; TUBELLA, I. (dir.) (2002). *La transició a la societat xarxa a Catalunya: Informe de recerca I*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. IN3. Disponible en línia a: <http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/pdf/pic1_volum1.pdf> [Consulta: 21 març 2015].

- FERNÁNDEZ, J. A. (2008). *El malestar en la cultura catalana*. Barcelona: Empúries.
- JENKINS, H. (2006). *Fans, bloggers, and gamers: Exploring participatory culture*. Nova York: New York University Press.
- PUJOLAR, J.; FERNÁNDEZ, J. A.; SUBIRANA, J. (2011). «Llengua, cultura i identitat en l'era global». *Digithum*, núm. 13. Disponible en línia a: <<http://journals.uoc.edu/index.php/digithum/article/view/n13-identicat/n13-identicat-cat>> [Consulta: 18 abril 2015].
- ROSALES, P. (2010). *Estrategia digital*. Barcelona: Deusto.
- SOLER, J. (2012). «La situació del català a Internet a gener del 2012». A: *Softcatalà*. Disponible en línia a: <https://www.softcatala.org/la_situacio_del_catala_internet_gener_del_2012> [Consulta: 21 març 2015].
- STALLMAN, R. (2004). *Software libre para una sociedad libre*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- «Usage of content languages for websites» (2015). A: *W³Techs: Web Technology Surveys*. Disponible en línia a: <http://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all> [Consulta: 18 abril 2015].
- WOOLARD, K. A. (2005). «Language and identity choice in Catalonia: the interplay of contrasting ideologies of linguistic authority». Ponència al Colloquium on Regulations of Societal Multilingualism in Linguistic Policies (Berlín, 2-4 juny). Disponible en línia a: <http://www.ihc.ucsb.edu/research/identity_articles/WoolardNov5.pdf> [Consulta: 21 març 2015].
- (2008). «Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 49, p. 179-199.
- (2012). «Las ideologías lingüísticas como campo de investigación». A: SCHIEFFELIN, B. B.; WOOLARD, K. A.; KROSKRITY, P. V. (ed.). *Ideologías lingüísticas: Práctica y teoría*. Madrid: Los Libros de la Catarata.